

Ballai László: AZ ARCMÁS

Részlet a kisregényből:

...

Alakulatunkhoz október közepe táján beosztottak egy munkaszolgálatos századot. Mondanom sem kell, hogy a szerencsétlenek azonnal jó néhányunk otromba tréfáinak céltáblájává váltak. Csakhogy ezek a zsidók mind folyékonyan társalogtak a németekkel, nem egy tisztünk is közülük választott magának tolmácsot. Hogy fenntartsák irodalmi műveltségüket, ki, amelyik magyar versre emlékezett, azt leírta, antológiát állítottak össze, abból több tucatnyi másolatot készítettek és körbeadták. Még a dandárparancsnoknak is leesett az álla, hogy micsoda magyar költők vannak Petőfi Sándoron kívül. A muszosok azután pillanatok alatt összehozták a színi társulatot, minden szükséges karakterrel, kórossal, zenésszel. Még hangszereket is tudtak applikálni. Bármilyen került a kezükbe, kondér, fűrészlap, pohárkészlet, előbb-utóbb megszólalt. Olyan fergeteges szeánszokat produkáltak, hogy megint lecsepúrágózhattuk gyermekkorunk vándorszínészeit. Akadt közöttük színi igazgató, rendező, drámaíró, zeneszerző, színész, de ami a legjobban meglepett, az orvosok, ügyvédek, mérnökök, tanárok szintén fejből mondták a verseket, és tudtak kottát olvasni, énekelni, táncolni. Ritter Eduárdtól, akivel a legjobban összebarátkoztam közülük, megkérdeztem, miképp lehetséges ez.

„Te hogyan osztod be a keresetedet?” – kérdezett vissza.

„Hogyan, hát elköltöm, amire kell” – feleltem zavartan.

„De mire kell költeni?”

„Végképp nem értelek.”

„Az ember a keresetének egyharmadát megtakarítja, egyharmadából él, egyharmadát pedig tanulásra fordítja. Mi, akiket a magyar társadalom kilökött magából mint szemetet, egytől egyig kiművelt polgáremberek vagyunk. Nem csupán tanultak, valamely szakmát úgy-ahogy elsajátítók. Örökké tanulók, mindannak megismerésére vágyók, amely ugyan nem tartozik szűkebb munkaterületünkhöz, de tágabb értelemben emberré varázsol minket.”

Emberré varázsol. Átok a háború, de ha nem akadok össze benne Ritter Eduárddal, legfeljebb az iparosságig viszem. A vele történt beszélgetéstől fogva a legkonokabban tanító akartam lenni, ez segített át a voronyezsi katasztrófán és az orosz hadifogságon.

Amikor elmeséltem katonatársaimnak a Görgeyvel kapcsolatos történeteimet, csúnyán lehurrogtak.

„Fúj, a hazaáruló!”

„Micsoda szemét!”

„Miatta veszett oda a szabadságharc!”

Zuhogtak rám a zsigerekből feltörő, értelmetlen megjegyzések, mint a jégeső.

Amikor Ritter Eduárdnak félve felemlítettem az esetet, megveregette a vállamat, és azt mondta, bízzam csak rá a dolgot. A következő előadáson én fogom alakítani Görgeyt.

„Én, de hisz engem meglincselnek ezért” – tiltakoztam.

„Ugyan, Görgey is életét áldozta volna a szabadságért Schwechatnál, Hodrusnál és a monostori sáncoknál, utóbbi helyen életveszélyes sebet kapott – söpörte félre ellenkezésemet Ritter. – Én egy orosz tisztet fogok játszani.”

„Az, hogy Kossuth a haza válságos helyzetében korábbi kudarcai dacára ismét Dembinszkyt nevezte ki a hadsereg főparancsnokának, semmi mással nem magyarázható, mint a beosztásom alatt álló csapatok kormány alá rendelésének kétségbeesett igyekezetével – mondtam a színpadon, Görgeyként. – Az altábornagy haditervének, amelyet a minisztertanács elfogadott, legelső feladata a Komáromban hagyandó 20 ezer emberen kívül

minden haderőnk a Maros és az Alsó-Tisza körül vonni össze, hogy azután az oroszokat és osztrákokat egyesült erővel egymás után megsemmisítsük, vagy ha ez nem sikerül, Erdélyig visszavonulva találunk kiindulópontot Magyarország végleges visszahódításához.

A haditerv, szerintem, kirívó ellentmondásoktól hemzsegett. A túlerejű koncentrikus támadásokkal sikeresen szembeszállni akaró hadvezér első feladata felismerni, melyik a fő támadás. Ám ez esetben két fő támadással, az osztrákkal és az oroszokkal kell megbirkóznia, amelyek mindegyike, melléktámadásokkal kombinálva, elég erős, hogy a sikeres védelmet aggasztóan kétségessé tegye, ráadásul a védekező felet teljes bekerítéssel is fenyegeti. Csak a va banque vagy valamely menedékhely biztosítása céljából az ország védelmének feladása között választhatunk. Ha va banque-ra szánjuk el magunkat, akkor a két fő támadás közül az egyiket, a haderőnk súlypontjától távolabb esőt egyelőre melléktámadásnak kell tekintenünk. Ekkor mindent meg lehet nyerni, de mindent el is lehet veszíteni, a fegyverbecsületet kivéve, amely magának a nemzetnek a becsülete.

A második eshetőségre gondolni sem akarok. Az elsőre viszont csakis a Komáromra támaszkodó konok áttörési kísérletek nyújtanak lehetőséget, amelyekkel Bem tábornok is egyetért, és nem az erőnket elfecsérlő, az országot az ellenségnek átengedő délmagyarországi összpontosítási terv. Fel hát, minden erőnkkel az osztrák ellen Komáromnál.”

„Délután öt óra tájban, amikor a III. és VII. hadtest már felsorakozott, de az I. hadtest felvonulása még tartott, megkezdődött a fegyverletétel szertartása, írja visszaemlékezéseiben Drozdov főhadnagy – mondta Ritter. – A gyalogosok tisztelegtek, szomorúan levették magukról hadfelszerelésüket, és puskájukat gúlába állították. A katonák búcsúzás közben könnyeket hullatva csókolták meg csapatzászlójukat. A huszárok megállították lovaikat, megölelték őket, és sírva búcsúztak el tőlük. Karabélyaiaktól ugyanilyen keserűséggel váltak meg. Ezután Rüdiger gróf törzskarának kíséretében Görgey seregeihez léptetett, s üdvözölvén őket, megkezdte szemléljüket. Kimondhatatlanul megindító volt e rendjét megőrző, erős, harcképes seregnek a látványa. E had ugyanis néhány hónapja Ausztria számára még félelmetes volt, s most itt állt fegyvertelenül, magát sorsának megadva, és mint halálraítélt, várta az ítélet végrehajtását... A katonák szomorú pillantással kísérték bennünket, a tisztek fejüket lehajtva sírtak.

Amint a gróf eltávolodott, Görgey lovával serege elé léptetett. Tisztjei és katonái azonnal körülvették. Beszélni kezdett volna, hogy utoljára köszöntse harcosait, de egy hangot sem tudott kipréselni magából. Végül tompa zokogás tört ki melléből, mire az egész hadsereg levegőjét betöltő »Éljen Görgey!« kiáltással, könnyezve válaszolt vezérének, kihez őszintén ragaszkodott. Az egyik tiszt előrejött, hogy a többiek nevében szóljon tábornokához, de nem volt ereje ahhoz, hogy megindultságát visszatartsa, s csak annyit tudott kiejteni: »Isten veled, Görgey!« – »Isten veled, Görgey!« – ismételte az egész hadsereg.”

Hát így viselkedik egy áruló? Ekképp jellemeznek egy árulót, ráadásul az ellenséges oldalról? Éljen Görgey tábornok!

„Éljen Görgey tábornok!” – dörögte Ritter lelkesítő szavára egy emberként az egész alakulat.

Döbbenet figyeltem, hogy azok a bajtársaim, akik alig néhány hete még lehurrogtak, és lehazaárulózták a tábornokot, most hogy éljenzik őt. Így fonta össze a végzet sorsomat Görgey Artúréval.

...
